

23.6.2014

Dnro 369/D.a.2/2014

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Museovirasto
PL 913
00101 Helsinki

Asia: Saamelaiskäräjien esitys Faron kulttuuriperintösopimuksen ratifiointiin valmistelusta ja Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanosta

Viite: Neuvottelut Museovirastossa 3.6.2014.

1. Johdanto

Saamelaiskäräjät oli pyytännyt tapaamista Museoviraston kanssa Faron kulttuuriperintösopimuksen ratifioimisesta ja tapaaminen järjestettiin 3.6. Saamelaiskäräjät ei tässä vaiheessa ota kantaa siihen, mitä sopimuksen ratifiointi edellyttäisi saamelaisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi, koska saamelaiskäräjät ei ole ehtinyt vielä asiaa valmistella. Faron kulttuuriperintösopimus on ollut ja on edelleen kommentoitavana internetissä mm. ota kantaa-palstalla. Internet-kuuleminen ei täytä lainsäädännön edellyttämiä kuulemisvelvoitteita eikä saamelaiskäräjien osallistumisvelvoitetta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on antanut ratifiointiin valmistelun Museoviraston ja Suomen Kotiseutuliiton tehtäväksi. Valmistelussa käytetään työkaluina verkkokysely ja -keskusteluja sekä yleisötilaisuuksia. Valmisteluhankkeen loppuraportti annetaan ministeriölle kuluvan vuoden lopussa.

Euroopan Neuvoston Faron kulttuuriperintösopimuksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa kulttuuriperinnön, elämänlaadun, identiteetin ja kestävä kehityksen välistä yhteyttä yhteiskunnassa. Sopimus korostaa kulttuuriperinnön monimuotoisuutta ja sen merkitystä kestävälle kehitykselle. Sopimus takaa yksilöiden ja yhteisöjen oikeudet hyötyä kulttuuriperinnöstä ja osallistua sen rikastuttamiseen sekä velvoittaa kunnioittamaan muiden kulttuuriperintöä. Faron sopimuksessa kulttuuriperintö määritellään aiempaa laajemmin. Siinä tunnustetaan ympäristön kulttuuriset arvot ja ympäristö ymmärretään osana kulttuuria, ns. kulttuurisena ympäristönä. Kulttuuriperintö nähdään ihmisoikeutena, elintärkeänä osana elämää.

Sopimus on astunut voimaan vuonna 2011. Allekirjoittamista tai ratifiointia valmistellaan paraikaa monissa Euroopan maissa. Suomen on tarkoitus ratifioida sopimus vuonna 2015. Valmistelu on kirjattu toimenpiteeksi myös uuteen kulttuuriympäristöstrategiaa koskevaan valtioneuvoston periaatepäätökseen.

Saamelaiskäräjät on tehnyt aloitteen kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksen ratifioimiseksi 19.2.2010. Suomi on ratifioinut Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen (SopS 13/2013) vuonna 2013. Sopimuksen tarkoituksena on suojella aineetonta kulttuuriperintöä sekä varmistaa yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden aineettoman kulttuuriperinnön kunnioitus. Tarkoituksese-

na on myös kohottaa tietoisuutta aineettoman kulttuuriperinnön tärkeydestä sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Lisäksi sopimus tarjoaa yhteistyötä ja apua kansainvälisesti. Aineettoman kulttuuriperinnön suojelun sopimuksessa on erikseen mainittu alkuperäiskansojen aineettoman kulttuuriperinnön suojelun tarve. Sopimuksen artiklan 11 mukaan valtioiden tulee ryhtyä riittäviin toimenpiteisiin aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi sekä määrittämään aineettoman kulttuuriperinnön alueellaan asianmukaisten sidosryhmien kanssa. Artiklan 13 mukaan sopimusosapuolten tulee pyrkiä luomaan hallinnollisia, lainsäädännöllisiä taloudellisia ja teknisiä menettelyjä, jotka suojelevat aineetonta kulttuuriperintöä ja siirtävät kulttuuriperintöä. Suomessa valmistellaan parhaillaan listaa siitä, mitkä kuuluvat aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon (artikla 11).

2. Esityksen tiivistelmä

- a. Faron sopimuksen ratifiointissa ja Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanossa on huomioitava saamelaiskäräjälain uudistus ja esitetty tarkennus lain 5 §, jonka mukaan saamelaiskulttuuriin luetaan kuuluvaksi mm. saamelainen kulttuuriperintö ja saamelaiskäräjät voi hallinnoida ja rahoittaa saamelaiskulttuuria.
- b. Saamelaiskäräjät kannattaa Faron kulttuuriperintösopimuksen valmistelua ja pitää sopimusta hyvin tärkeänä.
- c. Faron kulttuuriperintösopimuksen ratifiointin valmistelu saamelaisen kulttuuriperinnön osalta kuuluu saamelaisten itsemäärämisoikeuteen. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaiskäräjät tulisi ottaa sopimuksen ratifiointin valmistelutahoksi saamelaisen kulttuuriperinnön osalta ja tälle työlle on turvattava asianmukaiset resurssit.
- d. Saamelaiskulttuuriin aineettomana kulttuuriperintönä voidaan pitää esim. joikuperinnettä ja siihen liittyviä sanontoja, saamen käsityöperinteeseen (duodji-perinne) liittyvää tietämystä ja saamelaisten perinteistä tietoa esim. luontoon, säähän ja luonnonkäyttöön liittyen. Lisäksi saamelaistaide ja saamen kielen sisältämä tieto kuuluu sopimuksen suojan piiriin.
- e. Saamelaiskäräjät esittää, että Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanon valmistelua varten saamelaiskäräjille osoitettaisiin 50 000 euron määräraha, jolla saamelaiskäräjät laatisi saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön luettelon kuullen saamelaistaiteilijoita, käsityötekijöitä ja perinteisen tiedon haltijoita sekä esitykset toimenpiteiksi saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi.
- f. Saamelaiskäräjät toteaa, että perustuslain ja saamelaiskäräjälain mukaan saamelaisten aineeton kulttuuriperintö kuuluu saamelaisten perustuslaillisen itsehallinnon tehtäviin. Toimenpiteet, joihin Suomi ryhtyy saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi edellyttävät saamelaiskulttuurin osalta näiden tehtävien siirtoa saamelaiskäräjille ja toimintojen riittävää resursointia. Saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön luetteloinnista tulee vastata saamelaiskäräjät

3. Saamelaisen kulttuuriperinnön yleispiirteet ja suojelun haasteet

Saamelainen kulttuuriperintö on omaleimaista ja poikkeaa merkittävästi suomalaisesta muun muassa siinä, että valtaosa saamelaisesta kulttuurista on rakentamatonta. Saamelainen kulttuuri elää ja on aina elänyt luonnosta, luonnon kanssa sopusoinnussa, eikä luontoa ole valjastettu kulttuurin tarpeisiin. Saamelainen kulttuuri on muotoutunut luonnon ehtojen mukaan, mikä näkyy esimerkiksi siinä,

että luonnonmuodostumilla ja luonnolla itsellään on kulttuurisia merkityksiä. Saamelainen kulttuuriperintö siirtyy seuraaville sukupolville perinteisen tiedon, saamen kielen ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen avulla.

Saamelaisen kulttuuriperinnön suojelun kannalta merkittävin rakenteellinen uhkatekijä on se, ettei saamelaista kulttuuriperintöä suojella lailla; ainoastaan rakennettu kulttuuriperintö on suojeltu lailla. Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettu muinaismuistolailalla (295/1963) ja rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita suojellaan kulttuuriperinnön suojelemisesta annetulla lailla (498/2010). Keskeisiä kulttuuriympäristön hoitoa ja suojelua ohjaavia lakeja ovat myös maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) sekä luonnonsuojelulaki (1096/1996). Kulttuuriympäristön ja kulttuurimaiseman arvoja voidaan suojella kaavoituksella, joka kuitenkin perustuu kunnalliseen päätöksentekoon.

Saamelaisen kulttuuriperinnön suojelu ei ole vain rakennelmien suojelua vaan kulttuuriin liittyvän perinteisen tiedon ylläpitämistä, suojelua ja elvyttämistä. Nykyinen lainsäädäntö ei suoraan turvaa saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön säilymistä, vaikka kansainvälisissä sopimuksissa (mm. Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus¹, kulttuuri-ilmauksien suojelusopimus², aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus³ sekä Unescon kulttuurista monimuotoisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus⁴) velvoittaa Suomea turvaamaan mm. perinteisen tiedon, aineettoman kulttuuriperinnön ja kulttuuri-ilmauksien elinvoimaisuuden. Saamelaisen kulttuuriperinnön kokonaisuus on hajanainen.

¹ Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus astui Suomessa voimaan vuonna 1994. Sopimuksen artikla 8(j) velvoittaa Suomea kunnioittamaan, suojelemaan ja ylläpitämään saamelaisten biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkittävää tietämystä sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista. Artikla 10(c) edellyttää, että Suomi suojelee ja kannustaa biologisten resurssien perinteistä käyttöä perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti, jotka soveltuvat suojelun ja kestävän käytön vaatimuksiin.

² Kulttuuri-ilmauksien suojelusopimus on astunut Suomessa voimaan vuonna 2007. Kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksen tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta (1 artikla). Sopimuksen mukaan kulttuuri-ilmauksien moninaisuuden suojeleminen ja edistäminen edellyttää kaikkien kulttuurien, myös vähemmistöön kuuluvien henkilöiden ja alkuperäiskansojen kulttuurien yhdenvertaisuuden ja kunnioittamisen tunnustamista (2 artikla). Sopimusosapuolten tulee ryhtyä toimiin kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi ja turvaamiseksi (6 artikla). Suojelusopimus määrittää kulttuuri-ilmaus yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen luovuuden tuloksena syntyneiksi ilmaisuiksi, joilla on kulttuurinen sisältö (4 artikla). Saamelaiskulttuurissa perinteinen kulttuuri-ilmaus tarkoittaa joikumusiikkia, saamen käsityötä, saamelaisaitetta, kertomaperinnettä ja myyttejä, kirjallisuutta, saamenkielisiä paikannimiä sekä saamelaista rakennusperinnettä (mm. kodat, kammit, erityyppiset aitat). Lisäksi saamelaiseen muinaisuskoon kuuluva uhraaminen seidoille on kulttuuri-ilmaus. Uudemmat kulttuuri-ilmaukset tarkoittavat modernia saamelaismusiikkia, teatteria ja elokuvataidetta.

³ Aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus astui Suomessa voimaan vuonna 2013. Sopimus tunnustaa että alkuperäiskansoilla on tärkeä rooli aineettoman kulttuuriperinnön tuottamisessa, suojelemisessa, ylläpitämisessä ja uudelleenluomisessa ja siten myös kulttuurisen moninaisuuden ja inhimillisen luovuuden edistämässä. Sopimuksen tavoitteena on suojella aineetonta kulttuuriperintöä ja varmistaa asianomaisten yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden kulttuuriperinnön kunnioittaminen (artikla 1). Sopimuksen osapuolten tulee ryhtyä tarvittaviin toimiin aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi omalla alueellaan ja tunnistaa ja määrittää alueellaan esiintyvän aineettoman kulttuuriperinnön eri elementit yhteistyössä sidosryhmien kanssa (11 artikla). Osapuolten tulee myös luetteloida valtiossa esiintyvää aineetonta kulttuuriperintöä (12 artikla). Aineeton kulttuuriperintö tarkoittaa sopimuksen 2 artiklan mukaan mm. käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja, jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään.

⁴ Unescon yleiskokouksen hyväksymä julistus on luonut perustan aineettoman kulttuuriperinnön ja kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksille. Julistuksen artiklassa 4 todetaan, että kulttuurisen moninaisuuden puolustaminen on eettisesti välttämätöntä ja erottamaton osa ihmisarvon kunnioittamista. Siihen sisältyy sitoutuminen ihmisoikeuksiin ja perusvapauksiin, erityisesti vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvien ihmisten oikeuksiin. Julistuksen toteuttamissuunnitelman kohdassa 14 Unescon jäsenvaltiot sitoutuvat ryhtymään toimiin erityisesti alkuperäiskansojen perinteisen tietämyksen kunnioittamiseksi ja säilyttämiseksi, sen arvon tunnustamiseksi varsinkin ympäristönsuojelussa ja luonnonvarojen hallinnoinnissa, sekä nykyaikaisen tieteen ja paikallisen tietämyksen hyödyntämisessä toisiaan täydentävästi.

Toinen merkittävä ongelma saamelaisen kulttuuriperinnön suojelun näkökulmasta on saamelaisten kotiseutualueen inventointien ja selvitysten vähäisyys. Kulttuuriympäristön ominaispiirteitä tunnistetaan ja arvioidaan inventointien ja selvitysten pohjalta. Inventoinnit ja selvitykset muodostavat pohjan kulttuuriympäristön arvojen ja suojelutarpeen määrittelylle. Resurssien vähäisyyden vuoksi inventoinnit ja selvitykset tehdään tarpeen mukaan, esimerkiksi osana rakennushankkeen valmisteluitä. Saamelaisten kotiseutualueella on tehty toistaiseksi varsin vähän inventointeja ja selvityksiä, vaikka maankäyttöpaineet Lapissa ovat lisääntyneet matkailurakentamisen, kaivostoiminnan ja metsien talouskäytön vuoksi. Meneillään olevat Metsähallituksen valtion metsien kulttuuriperintökohdeiden inventoinnit sekä juuri käynnistynyt Lapin ELY-keskuksen saamelaisalueen arvokkaiden maisema-alueiden päivytysinventointi –hanke ovatkin erityisen tärkeitä keinoja kerätä tietoa saamelaisten kotiseutualueen kulttuuriperinnöstä ja suojelun tarpeesta. Saamelaiset kulttuurimuistomerkit ovat tärkeitä, koska niistä saa tietoa saamelaisten historiasta ja niitä ylläpitämällä säilytetään yhteyttä edesmenneisiin sukupolviin ja historiaan. On tärkeää, että saamelaisia kulttuurimuistomerkkejä dokumentoidaan, säilytetään ja hallinnoidaan saamelaisyhteisön lähtökohdista käsin. Saamelaisen kulttuuriperinnön keräämisessä ja tallentamisessa tulee huomioida saamelaisyhteisön omat tiedontarpeet, eli tieto tulisi palauttaa takaisin kohdeyhteisölle biodiversiteettisopimuksen Tkarihwaie:ri –eettisen menettelytapasäännöksen mukaisesti ottaen lisäksi huomioon YK:n alkuperäiskansajulituksen velvoitteet.

4. Kulttuuriperintösopimuksen ratifiointin merkitys ja valmistelu Suomen saamelaisten kannalta.

Saamelaisilla on Suomen perustuslain 17 § 3 momentin mukaan perusoikeutena turvattu oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännöksen perustelujen mukaan saamelaisten kulttuuri ymmärretään laajasti kulttuurimuotona siihen kuuluvine perinteisine elinkeinoineen. Perustuslain perustelujen (HE 309/1993) mukaan kulttuurinsuojasäännöksen tarkoituksena on turvata vähemmistöjen kulttuurimuotoja ja näin sen turvaamia ovat saamelaiseen kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot. Kulttuuri kattaa kaiken taiteellisen ja muun sivistyksellisen toiminnan, siis myös perinteet ja kansan omaleimaisen identiteetin. Kulttuurisesta perusoikeudesta nauttimiseen on oltava tosiasialliset mahdollisuudet. Saamelaisten asemasta määrätään perustuslain perustelujen (HE 309/1993) mukaan kansanvälisten yleissopimusten antamien oikeuksien nojalla.

Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Kulttuuri-itsehallinnon toteuttamiseksi säädettiin vuonna 1995 myös saamelaisten itsehallintoelimestä, saamelaiskäräjistä, omalla laillaan (974/1995). Saamelaiskäräjät toteuttaa siten sille perustuslaissa säädettyä tehtävää.

Saamelaisten itsehallintoa koskevan säännöksen tavoitteena on luoda saamelaisille hallinnollis-poliittinen asema, jonka avulla he voivat nykyistä enemmän vaikuttaa päätettäessä saamen kieltä ja kulttuuria sekä saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista. Säännöksellä pyritään siihen, että lainsäädännössä määrätään saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, kunnalliselle itsehallinnolle ja valtion hallinnolle. Perustuslain muutoksella tehtiin mahdolliseksi se, että saamelaisten itsehallintoon kuuluvia asioita otetaan kuntien tai valtion hallintoa koskevaan lainsäädäntöön saamelaisten kotiseutualueella tai että näitä tehtäviä siirretään kuntien tai valtion hallinnosta erityiselle saamelaishallinnolle, Saamelaiskäräjille. Saamelaisesta kulttuuri-itsehallinnosta säädettäessä siitä oli tarkoitus luoda dynaamisesti kehittyvä.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 27 artiklan mukaan etnisiin, uskonnollisiin, tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta nauttia kulttuuristaan yhdessä ryhmänsä muiden jäsenten kanssa. Vaikka säännös on kirjoitettu negatiiviseen muotoon, niin asiaa on YK:n ihmisoikeuskäytännössä tulkittu niin, että sopimusvaltiot ovat velvoitettuja kohdentamaan alkuperäiskansoihin positiivisia erityistoimia, jotta alkuperäiskansoilla olisi tosiasiallinen mahdollisuus nauttia omasta kulttuuristaan. Perustuslain kulttuurinsuojasäännös on johdettu tästä artiklasta ja se siis velvoittaa sopimusvaltioita tukemaan alkuperäiskansan pyrkimyksiä ylläpitää ja säilyttää omaa kulttuuriaan. (KOM 2001:14, 38 – 39). KP-sopimuksen tulkitsemiskäytäntöä ohjaavat ihmisoikeuskomitean suositukset sekä yksilövalituksista annetut ratkaisut. Ihmisoikeuskomitea on linjannut, että itsemäärämisoikeus kuuluu myös alkuperäiskansoille. Ihmisoikeuskomitea on antanut Suomelle suositukset kesällä 2013. Komitean mukaan Suomen tulisi edistää saamelaiden oikeuksien toteutumista vahvistamalla saamelaiden edustuksellisten instituutioiden, kuten saamelaiskäräjien, päätöksentekovaltaa. Sopimusvaltion tulisi lisätä ponnistelujaan lainsäädäntömuutosten tekemiseksi saamelaiden oikeuksien täysimittaiseksi takaamiseksi heidän perinteisillä alueillaan varmistamalla, että saamelaisyhteisöjen oikeutta vapaaseen, ennalta tapahtuvaan ja informoituun osallistumiseen heitä koskeviin poliittisiin prosesseihin ja kehittämishankkeisiin noudatetaan.⁵ Sopimuksen artiklan 1 mukaan jokaisella kansalla on itsemäärämisoikeus. Itsemäärämisoikeuteen kuuluu oikeus päättää omasta kulttuuriperinnöstään. Faron kulttuuriperintösopimuksen ratifioinnin valmistelu saamelaisen kulttuuriperinnön osalta kuuluu saamelaiden itsemäärämisoikeuteen.

Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota lisäksi Suomen allekirjoittaman YK:n alkuperäiskansajulistuksen velvoitteisiin. Julistuksen 1 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on itsemäärämisoikeus. Tämän oikeuden perusteella ne määräävät vapaasti poliittisen asemansa ja kehittävät vapaasti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä olojaan. Julistuksen artiklan 11 mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus harjoittaa ja elvyttää kulttuurisia perinteitään ja tapojaan. Tähän sisältyy oikeus ylläpitää, suojella ja kehittää niiden kulttuurien aiempia, nykyisiä ja tulevia ilmenemismuotoja, kuten arkeologisia ja historiallisia kohteita, esineitä, malleja ja seremonioita, tekniikkaa sekä kuvataiteita ja esittäviä taiteita ja kirjallisuutta.

Julistuksen artiklan 19 mukaan valtiot neuvottelevat vilpittömässä mielessä ja toimivat yhteistyössä kyseisten alkuperäiskansojen kanssa näiden omien edustuselinten kautta saadakseen niiden vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen ennen kuin valtiot hyväksyvät ja panevat täytäntöön lainsäädännöllisiä tai hallinnollisia toimia, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin. Julistuksen artiklan 31 mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää kulttuuriperintöään, perinnetietoaan ja perinteisiä kulttuuri-ilmaisujaan. Alkuperäiskansoilla on myös oikeus ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää tähän kulttuuriperintöön, perinnetietoon ja perinteisiin kulttuuri-ilmaisuihinsa liittyvää henkistä omaisuuttaan.

Suomi on allekirjoittanut ilman varaumia YK:n alkuperäiskansajulistuksen ja se velvoittaa Suomea moraalisesti edistämään julistuksen toteutumista. Suomi on sitoutunut YK:n toiminnassa edistämään alkuperäiskansajulistuksen kansallista toimeenpanoa ja tämä koskee myös Opetus- ja kulttuuriministeriötä sekä Museovirastoa. Saamelainen kulttuuriperintö on oleellinen osa saamelaista identiteettiä, saamelaiden itsemäärämisoikeutta, saamelaiden historiaa ja saamelaiskulttuuria.

Saamelaiskäräjälain § 6 mukaan saamelaisia edustaa saamelaiskäräjät tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

⁵ CCPR/C/FIN/CO/6.

Saamelaiskäräjälain uudistamista valmistelleen työryhmän esitys saamelaiskäräjälain tarkistamiseksi on ollut lausunnolla. Lakiesityksen on tarkoitus mennä eduskuntaan syksyllä. Saamelaiskäräjälain § 5 esitetään tarkistettavaksi, millä on vaikutuksensa Faron kulttuuriperintösopimuksen ratifiointiin. Esitetyn § 5 mukaan *Saamelaiskäräjien tehtävänä on edistää saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista Suomessa samoin kuin hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.*

Saamelaiskulttuuriin kuuluvat saamen kieli, saamelainen kulttuuriperintö, kulttuuri-ilmaukset, saamelaistaide, saamelaisten perinteinen tieto, perinteiset saamelaiselinkeinot ja niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot samoin kuin muut saamelaisten alkuperäiskansana harjoittaman kulttuurin tavat ja muodot.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja, kehittää ja hallinnoida saamelaiskulttuuria sekä myöntää rahoitusta. Näissä asioissa saamelaiskäräjät käyttää päätösvaltaa siten kuin tässä laissa tai erikseen muualla laissa säädetään.

Saamelaiskäräjät vahvistaa toimintaansa varten työjärjestyksen.

Saamelaiskäräjälain uudistus toteutuessaan siirtäisi saamelaiskäräjien tehtäviin saamelaista kulttuuriperintöä koskevien asioiden hoidon ja edistämisen. Nykyisin vastuu saamelaisesta kulttuuriperinnöstä Museoviraston tehtävien osalta on siirretty sopimuksella saamelaismuseo Siidalla, joka on yksityisoikeudellinen säätiö ja irrallaan Saamelaiskäräjistä.

Saamelaiskäräjät kannattaa Faron kulttuuriperintösopimuksen valmistelua ja pitää sopimusta hyvin tärkeänä. Sopimuksen ratifioinnin yhteydessä on huomioitava asianmukaisesti saamelaiskäräjälain uudistus, Suomen kansainväliset velvoitteet saamelaisia kohtaan sekä kansalliset velvoitteet. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa valtioneuvosto on sitoutunut kehittämään saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon toimintaedellytyksiä, mikä tulee huomioida Faron sopimuksen ratifioinnissa. Saamelaiskäräjät pitää valitettavana että sitä ei ole otettu mukaan sopimuksen ratifioinnin valmisteluun alusta lähtien. Valmistelu ei näiltä osin vastaa Suomen velvoitteita saamelaisia kohtaan. Perustuslakivaliokunta on nimenomaisesti edellyttänyt kannanotoissaan, ettei edes pelkkä neuvotteluminen ole riittävä keino saamelaisten osallistumisoikeuksien turvaamiseksi, vaan heillä tulisi olla tasavertainen edustus lainsäädäntöprosessissa, joissa käsitellään heidän kulttuurinsuojaan liittyviä kysymyksiä, valmistelu alusta lähtien (PeVL 21/2007 vp). Perustuslakivaliokunnan mukaan, kun kyse on esityksestä, joka liittyy kiinteästi saamelaisten omaan kieleen ja kulttuuriin, olisi saamelaiskäräjien edustus lainvalmistelussa tullut varmistaa alusta lähtien. (PeVL 40/2009 vp). Faron kulttuuriperintösopimuksen ratifiointi ja toimeenpano koskee merkittäväällä tavalla saamelaiskulttuuria ja saamelaiskäräjien osallistuminen olisi tullut varmistaa hankkeen alusta lähtien. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaiskäräjät tulisi ottaa sopimuksen ratifioinnin valmistelutahoksi saamelaisen kulttuuriperinnön osalta ja tälle työlle on turvattava asianmukaiset resurssit.

Saamelaiskäräjien osallistuminen saamelaisen kulttuuriperinnön arvottamiseen, suojeluun ja ylläpitoon on ensiarvoisen tärkeää, jotta Suomen kansainväliset velvoitteet tulevat täytetyiksi ja saamelainen kulttuuriperintö säilyy. Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota myös siihen, että se, mitä pidetään kulttuuriperintönä on kulttuurisidonnaista. Saamelaiskulttuurin ja valtakulttuurin arvot ja kulttuuri eroavat toisistaan. Kulttuuriperinnön määrittämisessä ja suojelemisessa tulee huomioida saamelainen arvomaailma.

Saamelaisten kotiseutualue kattaa yli kolmanneksen Suomen pinta-alasta, ja esimerkiksi kaikista muinaisjäännösrekisteriin⁶ lisätyistä Manner-Suomen kiinteistä muinaisjäännöksistä, irtainten muinaisesineiden löytöpaikoista sekä luonnonmuodostelmiksi tulkituista kohteista (yht. 41355 kpl) yli 10 % sijaitsee Lapin maakunnassa (Uudenmaan jälkeen toiseksi eniten kohteita, 4489 kpl, sijaitsee Lapin maakunnassa). Saamelaistan kulttuuriperintöä on myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, koska saamelaisten historiallinen asuma-alue on ollut nykyistä kotiseutualueetta laajempi. Saamelainen kulttuuriperintö ei rajoitu kuitenkaan materiaaliseen kulttuuriperintöön, vaan myös perinnetieto ja käytänteet muodostavat tärkeän osan saamelaisesta kulttuuriperinnöstä.

5. Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpano

5.1. Sopimuksen merkitys

Saamelaiskulttuuriin aineettomana kulttuuriperintönä voidaan pitää esim. joikuperinnettä ja siihen liittyviä sanontoja, saamen käsityöperinteeseen (duodji-perinne) liittyvää tietämystä ja saamelaisten perinteistä tietoa esim. luontoon, säähän ja luonnonkäyttöön liittyen. Lisäksi saamelaistaide ja saamen kielen sisältämä tieto kuuluu sopimuksen suojan piiriin. Nämä tiedot ja taidot ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle tietoisien opettamisen, oraalisen tradition ja käytäntöjen kautta. Esimerkiksi saamelainen duodji-perinne osa saamelaista perinteistä tietoa, side menneisyyteen, esivanhempien kulttuuriseen perinteeseen, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Nämä olisivat ainakin mahdollisia aineettoman kulttuuriperinnön muotoja, jotka tulisi ottaa aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon (11 artikla). Suomessa saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto ja aineeton kulttuuriperintö ovat sidoksissa saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin ja niiden erityisterminologiaan; poronhoitoon, kalastukseen, metsästykseseen, keräilyyn ja saamen käsityöhön. Elinkeinorakenteen muuttuminen, saamen kielen vaihtuminen suomen kieleen, saamelaiselinkeinojen heikko kannattavuus ja saamelaisten muutto pois saamelaisten kotiseutualueelta uhkaavat saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön säilymistä.

Saamelaiskäräjät tukee nk. Saamelaisella kulttuurimäärärahalta saamelaista aineetonta kulttuuriperinnettä, mutta rahoitus on tarpeeseen nähden riittämätöntä. Saamelainen kulttuurimääräraha on nykyisin 182 000 euroa. Jotta kulttuurimääräraha voi tehokkaasti vastata aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen tavoitteisiin, tulee määrärahaa nostaa merkittävästi nykyisestä.

Artiklan d) kohdalla on yhtymäkohtia Suomen ratifioiman biodiversiteettisopimuksen artiklaan 8(j).⁷ Ympäristöministeriön asettama kansallinen artikla 8(j)-työryhmä on määrittänyt saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon. Työryhmän mukaan Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto ilmenee saamelaisessa luonnonkäytössä ja perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisessa eli poronhoidossa, kalastuksessa, metsästyksessä, keräilyssä ja käsityössä sekä luontosuhteessa. Tieto välittyy saamen kielen luontoon, maastoon, säähän, poronhoitoon, käsitöihin, pyyntiin ja kalastukseen liittyvässä terminologiassa sekä saamenkielisissä paikannimissä. Perinteistä tietoa siirretään tietoisien opettamisen, vanhemmilta sukupolvilta saadun

⁶ Museoviraston muinaisjäännösrekisteri.

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

⁷ Sopimusosapuolien tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön kannalta merkittävää alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen tietämystä, innovaatioita ja käytäntöjä, sekä edistää ja laajentaa niiden soveltamista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen omistajien luvalla ja myötävaikutuksella sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista.

mallin, joikujen ja suullisen kertomaperinteen kautta sekä poronhoito-, kalastus-, keräily käsityö- ja metsästyskäytänteissä.⁸

5.2. Saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön tila Suomessa

Suomessa on kolme pääjoikutyyppeä: luohti (pohjoissaame), livde (inarinsaame) ja leu'dd (koltansaame). Joiut ovat saamelaiskulttuurissa osana arjen rutiineja ja sosiaalisia tilanteita. Niiden kautta siirretään luontoon ja luonnonkäyttöön liittyvää perinteistä tietoa ja tapoja. Joiuilla opetetaan nuorempaa sukupolvea henkilöistä ja sukulaisuusjärjestelmästä, luonnosta, paikoista, poronhoitotavoista ja eläimistä. Joikujen aiheet kumpuavat yhteisön merkkihenkilöistä, historiallisista tapahtumista, poronhoidosta, luonnonympäristöstä ja eläimistä. Joiut ilmentävät sosiaalista järjestelmää ja kulttuurista jatkuvuutta. Esimerkiksi lasten joiut ovat variaatioita vanhempien joiuista, jotka ovat puolestaan variaatioita heidän omien vanhempien joiuista. Saamelainen joikuperinne melkein katosi Suomesta 1900-luvun puolivälissä yhteiskunnallisen ja uskonnollisen painostuksen johdosta. Joikuperinne on elpynyt hitaasti 2000-luvulle tultaessa, mutta valitettavasti joiku ei ole vielä saavuttanut sitä asemaa, joka joiulla oli saamelaisyhteiskunnassa 1900-luvun alkuväliin asti. Joikuperinteen taitajia on edelleen liian vähän. Joikua ei myöskään systemaattisesti opeteta kouluissa ja oppilaitoksissa.

Suomessa saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto ja aineeton kulttuuriperintö ovat sidoksissa saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin ja niiden erityisterminologiaan; poronhoitoon, kalastukseen, metsästyksen, keräilyyn ja saamen käsityöhön. Elinkeinorakenteen muuttuminen, saamen kielen vaihtuminen suomen kieleen, saamelaiselinkeinojen heikko kannattavuus ja saamelaisten muutto pois saamelaisten kotiseutualueelta uhkaavat saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön säilymistä. Saamelaiskäräjien vuoden 2011 tilastojen mukaan Suomen saamelaisista jo noin 65 % (6.460) asuu saamelaisalueen ulkopuolella, heistä 653 ulkomailla. Ainoa saamelaisemmistöinen kunta Utsjoki on menettänyt saamelaisväestöä suhteellisesti eniten. Siellä saamelaisten osuus kunnan kokonaisväestöstä on nyt noin 60 % kun se vielä vuosituhaten vaihteessa oli yli 70 %. Kehitys on ollut nopeaa, vuonna 1992 saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asui 38 % saamelaisista. Yhteys saamelaiselinkeinoihin, -kieleen, perinteiseen luonnonkäyttöön ja perinteiseen tietoon heikkenee saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

Saamen käsityö on perinteisesti kuulunut osaksi saamelaisyhteisön jokapäiväistä elämää ja sosiaalista käytänteitä. Nykyisin elinkeinorakenteen muutos, suomalainen koulumaailma ja saamelaisten poismuutto pois perinteisiltä alueiltaan on johtanut käsityöperinteen uhanalaistumiseen. Erityisesti koltan- ja inarinsaamen käsityöperinteet ovat todella uhanalaisia. Inarin- ja kolttasaamelaisten keskuudessa on vain muutama käsityöperinteen kokonaisvaltainen osaaja.

Saamelaista käsityötä ja käsityöperinnettä hyödynnetään Lapissa saamelaiseen käsityöhön ja -kulttuuriin negatiivisesti vaikuttavalla tavalla muun muassa kauppaamalla asusteita, jotka eivät ole aitoa saamelaista käsityötä, vaan saamelaisia malleja mukailevia ja halvoista materiaaleista tehtyjä ns. kopioita. Hyödyntämisellä on negatiivinen vaikutus mm. saamelaiskäsityön arvostukseen sekä saamelaisten kuvaan itsestään. Eritoten matkailualalla hyödynnetään perinteistä saamelaista käsityötä. Ulkopuoliset tekevät saamenkäsityötä, jäljittelevät esimerkiksi saamelaisen käsityön alueellisia malleja myötäileviä tuotteita kuten pukuja (esimerkiksi värin materiaalien osalta) ja näitä tuotteita käytetään matkailupalvelujen tuottamisessa ja mainonnassa, niin että niiden käyttäjät eivät ole saamelaisia. Jälkimmäisestä mainitusta esimerkkinä on ei-saamelainen matkailuyrittäjä, joka pukeu-

⁸ www.ymparisto.fi/lumonet/8j

tuu saamenpukujäljitelämään. Lisäksi matkamuistoina myydään saamelaiskäsityökopioita, jotka ovat massa- ja halpatuotantona valmistettuja. Saamelaiskäräjät on erittäin huolissaan näistä vakavista vaikutuksista, joita ulkopuolisten harjoittamalla, saamelaista käsityötä hyödyntävällä taloudellisella hyväksikäytöllä on. Saamelaisille on perustuslaissa taattu oikeus kielensä ja kulttuurinsa kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Taloudellinen hyväksikäyttö loukkaa saamelaisten kulttuurista perusoikeutta.

5.3. Sopimuksen toimeenpano

Aineeton kulttuuriperintö on saamelaiskulttuurissa ennen kaikkea oraalista ja toiminnallista. Perinteiden säilyminen edellyttää erityisesti lisätukea ja mahdollisuuksia siirtää saamelaista käsityöperinnettä sukupolvelta toiselle esimerkiksi oppisopimuskoulutuksen kautta sekä konkreettisia aineettoman kulttuuriperinnön elvytystoimia. Aineeton kulttuuriperintö ei ole saamelaiskulttuurin kontekstissa museoissa tai arkistoissa säilytettävää tietoa eikä aineetonta kulttuuriperintöä voi suojella vain tallentamalla kulttuuriperinnöstä kertovia dokumentteja ja muita arkisto- ja museoaineistoa tai tutkimalla saamelaiskulttuuria. Aineettoman kulttuuriperinnön suojelu edellyttää kulttuuriperinnön säilymisen tukemista rahoituksella, hallinnollisilla ratkaisulla ja lainsäädäntöä kehittämällä.

Saamelaiskäräjät esittää, että sopimuksen toimeenpanon valmistelua varten saamelaiskäräjille osoitettaisiin 50 000 euron määräraha, jolla saamelaiskäräjät laatisi saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön luettelon kuullen saamelaistaiteilijoita, käsityötekijöitä ja perinteisen tiedon haltijoita sekä esitykset toimenpiteiksi saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi.

5.4. Artiklakohtaiset huomiot toimeenpanoon

Sopimuksen artiklassa 11 säädetään osapuolen tehtävistä edistää aineettoman kulttuuriperinnön suojelua.⁹

Saamelaisilla on Suomen perustuslain 17 § 3 momentin mukaan perusoikeutena turvattu oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännöksen perustelujen mukaan saamelaisten kulttuuri ymmärretään laajasti kulttuurimuotona siihen kuuluvine perinteisine elinkeinoineen. Perustuslain perustelujen (HE 309/1993) mukaan kulttuurisuojauslainsäädännön tarkoituksena on turvata vähemmistöjen kulttuurimuotoja. Kulttuuri kattaa kaiken taiteellisen ja muun sivistyksellisen toiminnan, siis myös perinteet ja kansan omaleimaisen identiteetin. Suomen ratifioima kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus takaa saamelaisille itsemääräämisoikeuden (1 artikla)¹⁰ sekä oikeuden omaan kulttuuriin (27 artikla)¹¹ (SopS 7-8/1976, laki 107/76 ja

⁹ 11 artikla – Osapuolten tehtävät

Jokaisen osapuolen tulee:

(a) ryhtyä tarvittaviin toimiin aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi omalla alueellaan;

(b) 2 artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen suojelutoimenpiteiden mukaisesti tunnistaa ja

määrittää alueellaan esiintyvän aineettoman kulttuuriperinnön eri elementit yhteistyössä yhteisöjen, ryhmien ja asianmukaisten kansalaisjärjestöjen kanssa.

¹⁰ 1. Kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä.

2. Kansat voivat vapaasti käyttää luonnonrikkauksiaan ja -varojaan omiin tarkoituksiinsa, mikäli se ei vahingoita yhteisen edun periaatteelle perustuvan kansainvälisen taloudellisen yhteistyön ja kansainvälisen oikeuden velvoituksia. Missään tapauksessa ei kansalta saa riistää sen omia elinehtoja.

asetus 108/76). Saamelaiskäräjälain 1 § saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Lain § 5 mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Lain § 6 mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä.

Saamelaiskäräjät toteaa, että perustuslain ja saamelaiskäräjälain mukaan saamelaisten aineeton kulttuuriperintö kuuluu saamelaisten perustuslaillisen itsehallinnon tehtäviin. Toimenpiteet, joihin Suomi ryhtyy saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi edellyttävät saamelaiskulttuurin osalta näiden tehtävien siirtoa saamelaiskäräjille ja toimintojen riittävää resursointia. Saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön luetteloinnista tulee vastata saamelaiskäräjät.

Aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanon kannalta on huomioitava saamelaiskäräjälain uudistus, jossa säädettäisiin kappaleessa 4 esitetyin tavoin saamelaiskäräjien tehtävistä. Saamelainen aineeton kulttuuriperintö ja siitä huolehtiminen tulisi lakimuutoksen myötä selkeästi saamelaiskäräjien tehtäväksi.

Sopimuksen artiklassa 13 säädetään muista suojelutoimenpiteistä. Artiklan mukaan varmistaakseen omalla alueellaan esiintyvän aineettoman kulttuuriperinnön suojelu, kehittäminen ja edistäminen jokaisen osapuolen tulee pyrkiä:

(a) ottamaan käyttöön yleinen toimintalinjaus, jonka tavoitteena on edistää aineettoman kulttuuriperinnön merkitystä yhteiskunnassa sekä sisällyttää tällaisen kulttuuriperinnön suojelu suunnitteluohjelmiin;

(b) nimeämään tai perustamaan yksi tai useampi asiantuntijaelin alueellaan esiintyvän aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi;

Saamelaiskäräjät toteaa artiklan a) kohtaan liittyen, että yleisen toimintalinjauksen laatiminen saamelaiskulttuuriin kuuluvan aineettoman kulttuuriperinnön edistämiseksi tulee laatia ja hyväksyä saamelaiskäräjillä, koska aineeton kulttuuriperintö kuuluu saamelaisten perustuslailliseen kulttuuriitsehallintoon.

Artiklan b) kohtaan liittyen saamelaiskäräjät toteaa, että saamelaiskäräjien tulee toimia saamelaiskulttuurin aineettoman kulttuuriperinnön itsenäisenä asiantuntijaelimenä Suomessa.

Artiklassa 14 säädetään aineettoman kulttuuriperinnön huomioimisesta koulutuksessa.¹² Saamelaiskäräjät pitää aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseen tähtävien koulutusohjelmien lisäämistä

3. Kaikkien tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden, mukaan lukien ne valtiot, jotka ovat vastuussa itsemääräämisoikeutta vailla olevien alueiden ja huoltohallintoalueiden hallinnosta, tulee edistää itsemääräämisoikeuden toteuttamista ja kunnioittaa tätä oikeutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan määräysten mukaisesti.

¹¹ Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

¹² 14 artikla – Koulutus, tietoisuuden vahvistaminen ja valmiuksien lisääminen

Jokainen osapuoli pyrkii kaikkiin asianmukaisiin keinoin:

(a) turvaamaan aineettoman kulttuuriperinnön tunnistamisen, kunnioittamisen ja edistämisen yhteiskunnassa erityisesti lisäämällä:

(ii) asianomaisille yhteisöille ja ryhmille suunnattuja koulutusohjelmia;

(c) edistämään koulutusta sellaisten luonnollisten ympäristöjen ja tärkeiden paikkojen suojelemiseksi, joiden olemassaolo on keskeistä aineettoman kulttuuriperinnön ilmaisulle.

ensiarvoisen tärkeänä aineettoman kulttuuriperinnön suojelulle. Koulutusohjelmat tulee suunnitella ja toteuttaa saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon nojalla eettisesti turvaten aineettoman kulttuuriperinnön säilymisen osana saamelaiskulttuuria. Aineettoman kulttuuriperinnön säilymine edellyttää saamen kielten luonnollisten kielenkäyttöympäristöjen säilymistä sekä perinteisten elinkeinojen elinvoimaisuutta, koska niin saamen kielet kuin perinteiset elinkeinot (mukaan lukien käsityö) ylläpitävät saamelaisten aineetonta kulttuuriperintöä. Erityisesti saamelaisista lähtökohdista toteutettava saamenkielinen oppisopimuskoulutus olisi erinomainen keino turvata aineettoman kulttuuriperinnön säilymistä. Aineettoman kulttuuriperinnön suojelun haasteet tulisi huomioida käynnissä olevassa opetussuunnitelman perusteiden valmistelussa sekä varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavassa lainsäädännössä.

Saamelaiskäräjien toteuttama Saamelaisen lastenkulttuurikeskus Mánnu –hanke siirtää osana varhaiskasvatuspalveluita saamen kieltä ja aineetonta kulttuuriperintöä. Toiminta perustuu saamelaiskulttuuriin, perinteisiin taitoihin mutta myös taiteen eri lajeihin. Sen tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten tuntemusta omaa kulttuuriaan kohtaan, antaa lapselle mahdollisuus oman alkuperäiskulttuurinsa perinnetietojen- ja taitojen omaksumiseen ja ohjata lapsia ja nuoria erilaisten taide-elämysten kokemiseen ja arvostamiseen saamen kielellä. Hanke on järjestänyt mm. joiku, käsityö-, perinteisen tiedon ja tarinan kerronnan ja taideopetusta, leirejä saamelaislapsille. Hanke on kuitenkin epävarmalla pohjalla koska hanketta rahoitetaan projektirahoituksella. Hanke on osa Taikalamppuverkostoa, jonka rahoitus pienenee ensi vuonna vaarantaen lastenkulttuurikeskuksen toiminnan. Konkreettinen aineetonta kulttuuriperintöä siirtävä toiminta osana varhaiskasvatuspalveluja on ensiarvoisen tärkeää yleissopimuksen toimeenpanon edistämiseksi. On tärkeää, että toiminta saataisiin pysyväksi ja toiminnalle riittävä rahoitus niin saamelaisten kotiseutualueelle kuin sen ulkopuolellekin, jotta aineeton kulttuuriperintö ei katoa. Mánnun rahoitus on vaarassa loppua ja toiminnan vaikiinnuttaminen ja kehittäminen vastaamaan aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen velvoitteita edellyttäisi n. 120 000 euron rahoitusta vuosittain.

Artiklassa 15 säädetään yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden osallistumisesta aineettoman kulttuuriperinnön hallintaan.¹³ Saamelaiskäräjät toteaa artiklan toimeenpanoon liittyen, että saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön hallinnasta tulee perustuslain, alkuperäiskansajulistuksen ja KP-sopimuksen 1 artiklan nojalla vastata saamelaiskäräjät.

6. Lopuksi

Saamelaiskäräjät toivoo, että esitys ja siinä esitetyt asiat huomioidaan Faron sopimuksen ratifioinnin valmistelussa ja aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanossa. Saamelaiskäräjät on valmis yhteistyöhön Museoviraston ja Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sopimusten tavoitteiden edistämiseksi ja tehokkaaksi toimeenpanemiseksi. Saamelaiskäräjät tarvitsee tähän työhön lisäresursseja, joiden turvin saamelaiskäräjien kulttuurilautakunta voisi valmistella Faron sopimuksen ratifiointiin ja sopimusten toimeenpanoon liittyvät asiat saamelaiskulttuurin osalta.

Suomella on mahdollisuus toimia edelläkävijänä alkuperäiskansojen oikeuksien edistämässä myös kansainvälisesti turvaten alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja mahdollisuudet turvata, säilyttää, kehittää ja hallinnoida omaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöään Suomen

¹³ Toiminnassaan aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi jokainen osapuoli pyrkii varmistamaan tällaista kulttuuriperintöä luovien, ylläpitävien ja välittävien yhteisöjen, ryhmien ja tarpeen vaatiessa myös yksilöiden mahdollisimman laajan osallistumisen ja osallistamaan heitä aktiivisesti aineettoman kulttuuriperinnön hallintaan

kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. Sopimusten tehokkaalla ja vaikuttavalla ja saamelaisten täydellä osallistumisella sopimusten mukaisiin toimiin voidaan tukea YK:n alkuperäiskansajulistuksen velvoitteiden toimeenpanoa ja osaltaan luoda edellytyksiä myös ILO 169-sopimuksen ratifiointille sekä helpottaa pohjoismaisen saamelaissopimuksen kulttuuriperintöä koskevien artiklaluonnosten valmistumista.

Saamelaiskäräjät esittää kunnioittavasti, että opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa esitykseen 30.8.2014 mennessä ja toteaa vastauksessaan, mihin toimenpiteisiin ministeriö aikoo ryhtyä esityksessä esitettyjen seikkojen johdosta.

Enontekiöllä 23.6.2014

Klemetti Näkkäläjärvi
puheenjohtaja

Suvi Juntunen
puheenjohtajan avustaja

Puheenjohtaja päätti esityksestä 23.6.2014

Esityksen valmistelussa on kuultu saamelaiskäräjien kulttuurilautakunnan puheenjohtaja Tauno Halttaa.

Esityksen valmisteluun on osallistunut ympäristösihteeri Anni-Helena Ruotsala